

BEWAARPLAATS

ARCHIEF/COLLECTIE

INV./CAT.NR.

FOTONEGATIEF
PLAATS EN NR.AFBIJL. NR.
PLAATS EN NR.

EIGENDOM

~~6011~~ RANUS

Archief Beursen

402

26-B2-22

Stichting
BRABANTS HEEM

DATUM: 1532

ZEGEL VAN

schepenen van Boktel

FUNCTIE

RANDSCHRIFT

ZEGELCLAUSULE

VOORSTELLING

MATERIAAL

KLEUR

VORM

MAAT

STAAT

BEVESTIGING

CONTRAZEGEL

BEWAARPLAATS	ARCHIEF/COLLECTIE	INV./CAT.NR.	FOTONEGATIEF PLAATS EN NR.	AFGIETSEL PLAATS EN NR.	NR.
SA ZOB	AA Eindhoven	313			

DATUM: 1765 januari 10

ZEGEL VAN
schepenen der Baronie van Boxtel

FUNCTIE

RANDSCHRIFT
CAB

ZEGELCLAUSULE
ende hebben scheepenen hunne gemeijne scheependoms
zeegel in groenen wassche hier onder doen drucken

VOORSTELLING
Heilige met twee sleutels in linkerhand, voor hem ee
wapenschild

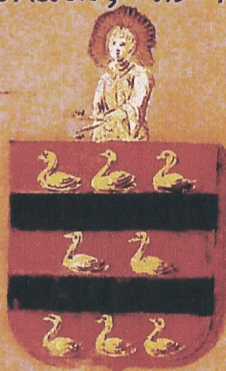
MATERIAAL	KLEUR	VORM	MAAT	STAAT	BEVESTIGING	CONTRAZEC
pw	w	o	43x36	gp	op	-

VAN WEGE DEN KONING.

DE HOOGHE RAAD VAN ADEL, gebruik makende van de magt aan
denzelve verleend, bij besluit van den 20sten Februarij 1816, bevestigt bij
dezen de Gemeente van *Doortel*.

ingevolge het, door haar gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen:

*Lynde van Keel, beladen met
van acht zwemmende zenden,
het Schild van optien vastgehouden*

*twee fadjen van Zilver en verzeld
staande drie twee en drie van goud,
door St. Petrus mede van goud.*

Gedaan in 'S GRAVENHAGE den 16ten July 1817.

M. J. G. van der

TER ORDONNANTIE VAN DEN HOOGEN RAAD.

de Wapen Secretaris.

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

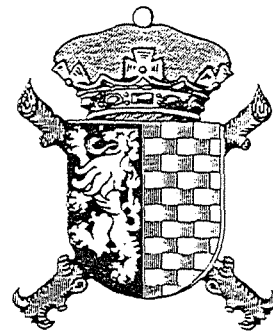
secretariaat:

Purmerstraat 14,

5628 HE Eindhoven,

040-387911.

telefoonnummer gewijzigd: 040.2382911.

Aan het college van burgemeester en wethouders

Postbus 10.000

5280 DA Boxtel

Uw kenmerk: -

Ons kenmerk: sH/Box/01

Datum: 28 oktober 1996

Onderwerp: gemeentewapen en -vlag

Geacht college,

Op 1 januari jl. hielden de voormalige gemeenten Boxtel en Liempde op te bestaan en werd een nieuwe gemeente Boxtel gevormd.

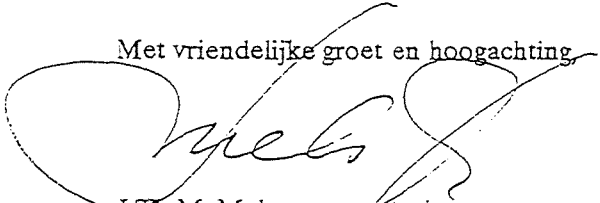
Tegelijkertijd vervielen ook de gemeentewapens en -vlaggen van beide voormalige gemeenten.

Graag verneemt de commissie van u welk wapen en welke vlag de nieuwe gemeente Boxtel thans bezit en op basis van welk besluit.

Van dat besluit zou de commissie graag een kopie voor haar archief ontvangen.

Uw reactie afwachting.

Met vriendelijke groet en hoogachting

J.Th.M. Melssen, secretaris

only 4.3.97

gemeente Boxtel

Gemeentehuis Boxtel
Postbus 10000
5280 DA Boxtel
Telefoon 0411-655911
Telefax 0411-655225

Bezoekadres
Rechterstraat 53
5281 BT Boxtel

Aan de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en
Vlaggenkunde van de Stichting Brabants Heem
Purmerstraat 14
5628 HE EINDHOVEN

	sH/Box/01		
Uw brief/nr. :	28-10-1996/	Ons kenmerk :	J. van den Goor
Datum :	26 februari 1997	Doorkiesnr. :	0411-655363
Ons nummer :		Bijl./verz.dat. :	
			03 MAART 1997
Onderwerp :	gemeentewapen en -vlag		

Geachte commissie,

Naar aanleiding van uw brief van bovengenoemde datum het volgende.
De na de gemeentelijke herindeling per 1 januari 1996 ontstane gemeente Boxtel heeft het gebruik van het wapen en de vlag van de gemeente Boxtel van vóór de gemeentelijke herindeling voortgezet.
Daarmee is de nieuwe gemeente Boxtel voorzien van wapen en vlag.
Wij melden u, dat krachtens raadsbesluit van 2 januari 1996 een (rechtstreeks gekozen) dorpsraad in het dorp Liempde funktioneert, welke gebruik maakt -op briefpapier- van het wapen van de voormalige gemeente Liempde.
Indien te eniger tijd blijkt, dat vanuit de samenleving behoefte is aan een hernieuwde overweging van wapen/vlag, dan zullen wij daaraan gaarne aandacht geven. Thans is van die behoefte niet gebleken.
Wij hopen, dat wij u met het vorenstaande naar behoren hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN BOXTEL,
De Secretaris, De Burgemeester,

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

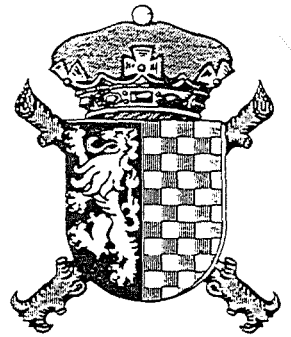
secretariaat:

Purmerstraat 14,

5628 HE Eindhoven,

040 - 387911.

telefoonnummer gewijzigd: 040.2382911.

College van Burgemeester en wethouders
Postbus 10.000
5280 DA Boxtel

GEMEENTE BOXTEL			
natur:	28 APR. 1997		
volg. nr.	97.1512		
klass.nr.	t.o.		
afd.	co/iz	kop.:	R

Jul 29

Uw kenmerk:

Ons kenmerk: sH/Box/02

Datum: 28 april 1997

Onderwerp: gemeentewapen en -vlag

Geacht college,

In reactie op uw schrijven van 26 februari jl. en aanvullende telefonische informatie van de heer J. van den Goor van 25 april jl., het volgende.

Zoals de commissie u al in haar schrijven van 28 oktober 1996 meedeelde, zijn per 1 januari 1996 de wapens en vlaggen van de voormalige gemeenten Boxtel en Liempde vervallen. De nieuwe gemeente Boxtel voert dus rechtens géén wapen en géén vlag. U kunt het gebruik van wapen en vlag wel voortzetten, doch daarvoor dient een raadsbesluit te worden genomen. Hetzelfde geldt natuurlijk voor het gebruik van wapen (en eventueel vlag) van de voormalige gemeente Liempde door de dorpsraad van c.q. het dorp Liempde.

Zonder raadsbesluit zijn beide wapens en vlaggen niet meer van de huidige gemeente, zijn zij niet beschermd en kunnen derhalve door Jan en alleman worden gebruikt/misbruikt.

Wellicht ten overvloede wijst de commissie u erop dat ook de Hoge Raad van Adel dit standpunt huldigt.

Ter nadere informatie sluiten wij onze circulaire inzake de procedure vaststelling gemeentewapens en -vlaggen en inzake dorpswapens en -vlaggen bij.

Graag wachten wij uw reactie af.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

J.Th.M. Melssen, secretaris

MINUUT

Bezoekadres
Rechterstraat 53
5281 BT Boxtel

Aan de Hoge Raad van Adel
Postbus 30436
2500 GK 's-GRAVENHAGE

Uw brief/nr. :	--	Ons kenmerk :	J. van den Goor
Datum :	16 mei 1997	Doorkiesnr. :	0411-655363
Ons nummer :	--	Bijl./verz.dat. :	3

20 MEI 1997

Onderwerp : gemeentewapen en -vlag

Geachte heer, mevrouw,

Per 1 januari 1996 heeft in de regio 's-Hertogenbosch een gemeentelijke herindeling plaatsgehad, waarbij de vroegere gemeenten Boxtel en Liempde tot een nieuwe gemeente Boxtel werden samengevoegd.

Als nasleep daarvan hebben wij ons enige tijd geleden met het door de nieuwe gemeente te voeren wapen en vlag bezig gehouden. Centraal stond daarbij de vraag of het wapen en de vlag van de vroegere gemeente Boxtel ex lege tot wapen en vlag van de nieuwe gemeente Boxtel worden dan wel hiervoor een bestuurlijke handeling nodig is.

Wat betreft het wapen meenden wij in artikel 2 van het Koninklijk besluit van 23 april 1919, Stb. 181, in zijn huidige tekst voldoende steun te kunnen vinden voor de opvatting, dat het wapen van de vroegere gemeente Boxtel bij het van kracht worden van de gemeentelijke herindeling niet is vervallen en dit ex lege door de nieuwe gemeente kan worden gecontinueerd. Wel is het wapen van de voormalige gemeente Liempde per de datum van herindeling vervallen. Telefonisch kregen wij voor die zienswijze van een van uw medewerkers bevestiging.

(Het wapen van de voormalige gemeente Boxtel berust op uw ordonnantie van 16 juli 1817, waarbij de gemeente Boxtel in het bezit van haar wapen werd bevestigd.)

Voor het voeren van een gemeentevlag bestaat geen wettelijke regeling. Analoog redenerend aan de regeling voor het gemeentewapen, was onze conclusie, dat de vlag voor de gemeente Liempde per 1 januari 1996 is vervallen en de door de raad van de voormalige gemeente Boxtel bij besluit van 5 maart 1971 ingestelde vlag na de herindeling zonder bestuurlijke handeling door de nieuwe gemeente kan worden gecontinueerd. Ook voor deze zienswijze werden wij uwerzijds telefonisch in het gelijk gesteld. Zowel onze zienswijze ten aanzien van het gemeentewapen als die ten aanzien van de gemeentevlag worden door de aan de Stichting Brabants Heem te Eindhoven gelieerde Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde bestreden. Tot onze verbazing vermeldt deze commissie in haar brief van 28 april j.l. (kopie bijgevoegd), dat ook uw Raad van oordeel zou zijn, dat de nieuwe gemeente Boxtel sedert de herindeling rechtens geen wapen en geen vlag voert.

Derhalve zouden wij van uw Raad als hoogste gezaghebbende institutie op het terrein van de heraldiek en banistiek willen vernemen of de bewering van de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde inderdaad juist is.

De opmerking ten aanzien van het gebruik van het wapen van de voormalige gemeente Liempde door de dorpsraad van Liempde kunnen wij uiteraard delen.

Hoogachtend,
BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN BOXTEL,
De Secretaris, De Burgemeester,

B

Z

HOGE RAAD VAN ADEL

No. 97/131

Onderwerp: Gemeentewapen en -vlag

2500 GK 's-GRAVENHAGE, 22 mei 1997

POSTBUS 30436
 BEZOEKADRES: NASSAULAAN 18
 TEL. 070 - 3614281; FAX 070 - 3631712
 GIRO 1768105

Bijlagen:

In antwoord op Uw brief van 16 mei 1997 heb ik de eer u het volgende mede te delen.

Artikel 2 van het Koninklijk besluit van 23 april 1919 schrijft niet voor dat continuatie van een wapen is een (raads)besluit moet worden vastgelegd. Ik ben overigens van mening dat zulks, mede om misverstanden te vermijden, wel de voorkeur verdient, maar van een verplichting kan niet worden gesproken.

Voor wat de continuatie van de vlag betreft, kan hetzelfde worden geacht te gelden.

Ik deel derhalve de zienswijze van de Noordbrabantse Commissie dat Uw gemeente rechtens geen wapen en vlag zou bezitten, niet.

DE SECRETARIS VAN DE
 HOGE RAAD VAN ADEL,

Mr. O. Schutte.

Burgemeester en wethouders
 van de gemeente
 B O X T E L

GEMEENTE BOXTEL			
datum	23 MEI 1997	b.	u.
volg.nr.	-	w.g.:	
klass.nr.		f.d.:	
afd	60/2	kop.:	R

g. v. l. C.

gemeente Boxtel

Gemeentehuis Boxtel
Postbus 10000
5280 DA Boxtel
Telefoon 0411-655911
Telefax 0411-655225

Bezoekadres
Rechterstraat 53
5281 BT Boxtel

Aan de Noordbrabantse Commissie
voor Wapen- en Vlaggenkunde
p/a Stichting Brabants Heem
Purmerstraat 14
5628 HE EINDHOVEN

Uw brief/nr. : 28-4-'97/sH/Box/02
Datum : 2 juni 1997
Ons nummer : --

Ons kenmerk : J. van den Goor
Doorkiesnr. : 0411-655363
Bijl./verz.dat. : 2 - 3 JUNI 1997

Onderwerp : gemeentewapen en -vlag

Geachte commissie,

Onder verwijzing naar uw brief van bovengenoemde datum het volgende. Omdat bij ons twijfels rezen aangaande de juistheid van uw visie met betrekking tot de rechtsgevolgen van de gemeentelijke herindeling voor het wapen en de vlag van de voormalige gemeente Boxtel, hebben wij ons tot de Hoge Raad van Adel gewend.

Deze laatste onderschrijft- anders dan u in uw brief- onze opvatting, dat voor voortzetting van het wapen en de vlag van de vroegere gemeente Boxtel geen bestuurlijke handeling, zoals een raadsbesluit, nodig is.

Met waardering overigens voor het werk van uw commissie menen wij meer gewicht te moeten toekennen aan de opvattingen van de hoogste op dit terrein werkzaam zijnde publiekrechtelijke instantie over de bestuursrechtelijke aspecten van de wapen- en vlagvoering.

Omdat zich vanuit de lokale samenleving geen behoefte tot het opnieuw bezien van het wapen of de vlag heeft aangediend, zien wij geen noodzaak om thans terzake initiatieven te ontwikkelen.

De dorpsraad Liempde, die het vervallen wapen van de vroegere gemeente Liempde op zijn briefpapier voert, is geen zelfstandig publiekrechtelijk lichaam, doch een territoriale commissie van de gemeente Boxtel. Op het briefpapier, waarvan een model is bijgevoegd, komt dit nog eens tot uitdrukking.

Omdat de dorpsraad geen publiekrechtelijk lichaam is, komt hij niet voor het bekomen van een wapen in aanmerking. Gezien dit laatste, behoeven terzake op gemeentelijk niveau dus geen acties te worden ondernomen. Van onze briefwisseling met de Hoge Raad van Adel treft u bijgaand een kopie aan.

Wij hopen, dat wij u met het vorenstaande voldoende hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN BOXTEL,
De Secretaris, De Burgemeester,

576 van den
sebel
Munt alomv
de hage

secretariaat:
Purmerstraat 14
5628 HE Eindhoven
tel. 040 - 238 29 11

concept

Hoge Raad van Adel
Nassaulaan 18
2514 JT Den Haag

uw kenmerk : -
ons kenmerk : 97/alg
datum : 5 juni 1997
onderwerp : consequent beleid

Geacht college,

In het verleden heeft de Noordbrabantse commissie al meermalen mondeling contact met uw secretaris en medewerkers gehad inzake de procedure rond het blijven voeren van wapen en vlag van een voormalige gemeente door de gelijknamige nieuwe gemeente. Steeds werd door u verzekerd dat de Hoge Raad van Adel het standpunt huldigt dat terzake richting gemeenten zou worden geadviseerd een en ander middels een raadsbesluit te doen.

Het bevreemdt dan ook dat in het geval 'Boxtel' onze commissie, die terzake hetzelfde uitgangspunt hanteert thans door genoemde gemeente wordt teruggefloten op basis van uw tegenovergestelde standpunt i.c. geen raadsbesluit te nemen. Dit is des te meer vreemd omdat juist bij 'Boxtel' vooraf telefonisch contact over dit onderwerp met uw bureau heeft plaatsgevonden, om zeker geen onduidelijkheid te laten bestaan.

Uw 'nieuwe' standpunt is strijdig met het Koninklijk Besluit van 21 oktober 1977, no. 15, dat in artikel 2 aangeeft dat nieuwgevormde gemeenten, die de naam hebben ontvangen van een bij hun vorming opgeheven gemeente, het wapen van die gemeente als hun wapen *kunnen* voeren. *Kunnen* impliceert een *keuze* en iemand zal dus moeten kiezen. De keuze voor een wapen en vlag behoort tot de competentie van de gemeenteraad en van niemand anders (burgemeester, b & w, ambtenaren o.i.d.). Net als bij voortzetting van het gebruik van de naam, heeft er in Boxtel dus 'iemand' gezegd dat wapen en vlag worden gecontinueerd. In het geval Boxtel is dat in ieder geval niet de gemeenteraad. Het zich door B & W beroepen op het Koninklijk besluit van 23 april 1919, artikel 2, waardoor het wapen van de voormalige gemeente Boxtel niet zou zijn vervallen en dit *ex lege* door de nieuwe gemeente 'kan' worden gecontinueerd, geeft precies de kern van het probleem aan.

De keuze ligt dus bij *de raad* van de nieuwe gemeente. In de praktijk wil dit zeggen dat er aan het continueren van het wapen een *raadsbesluit* ten grondslag dient te liggen. Diezelfde gedachtegang volgend, ligt het voor de hand dat dat voor het continueren van de gemeentevlag eveneens een raadsbesluit is vereist.

Het is jammer dat uw instelling steeds weer van standpunt of idee verandert, overigens om ons onbekende redenen. Gemeenten, die meestal slechts eenmaal met u vandoen hebben, zal dit niet opvallen en pikken dit wel. Die zijn nog steeds alleen al van uw naam onder de indruk, niet wetend dat iets hoogs niet automatisch deskundigheid en consequentheid inhoudt.

In de praktijk wordt de commissie hier met het zoveelste voorbeeld geconfronteerd, dat strijdig is met de openheid en belofte tot samenwerking, verwoord door uw voorzitter in het gesprek dat onze commissie met uw voorzitter en secretaris had. Blijkbaar waren dit alleen maar loze kreten.

De vraag rijst dan ook of uw college wel eens heeft nagedacht over de oorzaak van het ontstaan van provinciale commissies.

V. B. Brussel
Ms. 15.662
fol. 8^v

Boixtel. Juyt Boixtell.

zie ook Cransdenck

"gequartileert
met enen
witlen arm
in 't root velt"
Ms Walter Brock
fol. 10^v.
= wapen van
Merhem heer
v Bortel anno. 1414
fol. 31^v

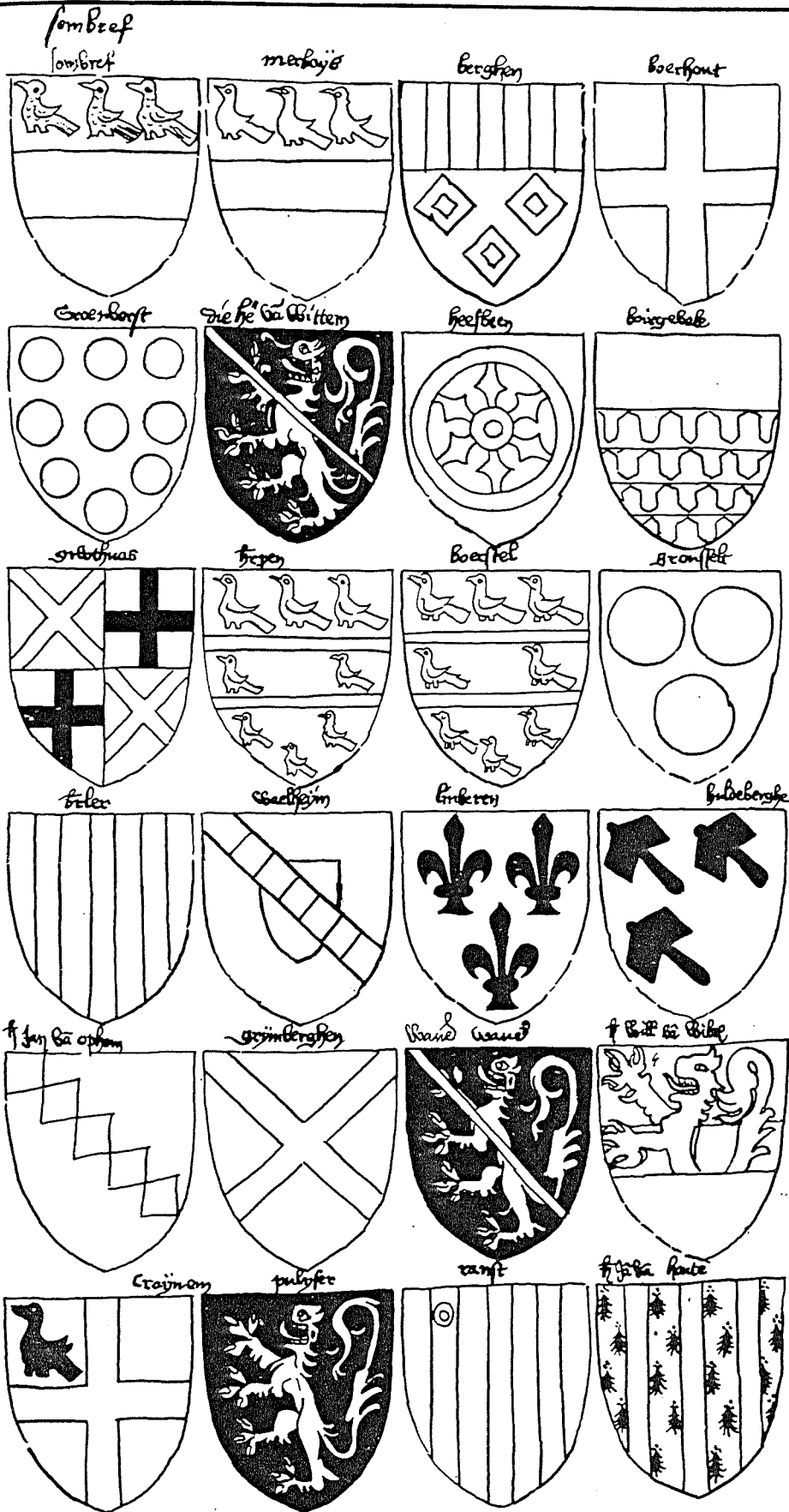

Boxtel. Voigt Boxtell.

Kon. Bibliotheek Brussel

Handschrift 15.662 fol.8v

Boxtel gevierendeeld met Merum (bij Herten, Limburg)
rood, met een zilveren, tweekoppige adelaar

38v

Wapenboek Bellenville : hoofdstuk Brabant, blz. 103

Boestel : in rood twee dwarsbalken en 8 zoomsgewijze gepl.

merletten, alles van zilver. Volgens de uitg. Willem van Cuyk, heer van Bostel 1372-1374

L. Jéquier, L'Armorial Bellenville, Parijs 1983,

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de stichting Brabants Heem

secretariaat:
Purmerstraat 14
5628 HE Eindhoven
tel. 040 - 238 29 11

Mr J.H. Keuzenkamp
Diessenplasstraat 9
7451 DA Holten

uw kenmerk : -
ons kenmerk : 97/alg
datum : 11 juni 1997
onderwerp : KB 21.10.1977 no. 15

Beste Jan,

Graag wil ik jou als heraldicus en jurist een probleem(pje) voorleggen omdat ik jou terzake als een van de weinige heraldici deskundig acht. Ik wil je daarmee evenwel niet tegen je zin lastig vallen en hoor graag als dat zo mocht zijn.

Het gaat om het volgende.

In het verleden heb ik meermalen mondeling contact gehad met de secretaris en medewerkers van de Hoge Raad van Adel inzake de procedure rond het blijven voeren van wapen en vlag van een voormalige gemeente door een gelijknamige nieuwe gemeente. Steeds werd door hen verzekerd dat de Hoge Raad van Adel het standpunt huldigt dat terzake richting gemeenten zou worden geadviseerd een en ander middels een raadsbesluit te doen.

Het bevreemdt dan ook dat in het geval 'Boxtel' (zie bijgevoegde kopieën), waar onze commissie terzake hetzelfde uitgangspunt hanteert als de Hoge Raad van Adel, zij thans door genoemde gemeente wordt teruggefloten op basis van een tegenovergesteld standpunt, nota bene gebaseerd op een brief van de secretaris van diezelfde Hoge Raad van Adel. Dit is des te vreemder omdat ik juist bij 'Boxtel' vooraf nog over dit onderwerp telefonisch contact met 's Raads bureau had gehad om zeker geen onduidelijkheid over deze materie te laten bestaan.

De commissie staat op het standpunt (zie bijgevoegde circulaire 'procedure') dat laatstgenoemde brief van de secretaris van de Hoge Raad van Adel strijdig is met het Koninklijk Besluit van 21 oktober 1977, no. 15, dat aangeeft dat nieuwgevormde gemeenten, die de naam hebben ontvangen van een bij hun vorming opgeheven gemeente, het wapen van die gemeente als hun wapen *kunnen* voeren.

Het *kunnen* in dit artikel impliceert in de visie van de commissie dat er een *keuze* moet worden gemaakt. Persoonlijk geloof ik niet in een 'stilzwijgende' voortzetting van wapen en vlag, zeker niet rond een herindeling als er over vanalles wordt vergaderd. In Boxtel is er ook duidelijk over gesproken (zie hun brief van 16 mei 1997), doch het college van Burgemeester en wethouders meent op grond van het KB van 23 april 1919, artikel 2, voldoende steun te hebben gevonden wapen en vlag *ex lege* te kunnen continueren. Eerder heeft de secretaris van de Hoge Raad van Adel al in een schrijven van 4 december 1990 aan Kl. Sierksma gesteld dat met het 'kunnen' in genoemd KB wordt bedoeld dat de overname van het wapen zonder meer, dus zonder besluit van de Kroon of zelfs van de gemeente zelf, kan plaatsvinden (zie bijgevoegde kopie).

Ik lees dit absoluut niet in bedoeld artikel en ben zelfs van mening dat een gemeenteraad op basis van dat KB een besluit *moet* nemen over het al dan niet voeren van een wapen c.q. het voeren van het oude danwel een nieuw wapen. Een gemeente die per 1 januari 1997 is ontstaan kan m.i. nooit

een wapen voeren, bevestigd danwel verleend op bijvoorbeeld 16 juli 1817. De gelijknamige gemeenten zijn twee verschillende en dienen dus beide een wapen te voeren, ook al is dat hetzelfde, gebaseerd op een besluit behorend bij de desbetreffende gemeente.

Eenzelfde *keuze* bestaat ook voor het al dan niet voeren van een wapen (De Nederlandsche Leeuw 101 (1984) 364; KB 23.4.1919, art. 1). Indien die keuze gebeurde in 1815-1820 door niet te reageren op de oproepen van de Hoge Raad van Adel danwel de gouverneur der provincie, dan kun je stellen dat dit 'stilzwijgend' gebeurde (in feite ligt de fout dan bij de Hoge Raad van Adel). Wordt thans na een herindeling een dergelijke keuze gemaakt, dan dient dat middels een besluit te gebeuren.

Een dergelijke betekenis aan 'kunnen' zie ik ook onder I.8 van de Ministeriële richtlijnen van 18 oktober 1977. Er *kan* worden *gekozen* voor verbetering en er *kunnen* elementen aan het wapen worden toegevoegd. Men *kan* dus een keuze maken, wat een besluit vereist (ook het niet gebruik maken van een keuze is een besluit); men kan dus niet stilzwijgend het wapen verbeteren c.q. elementen toevoegen.

Uitgaande van het maken van een keuze voor een wapen en vlag, kan worden gesteld dat die keuze behoort tot de competentie van de gemeenteraad (gemeentewet 1996, art. 147) en van niemand anders (zoals burgemeester, Burgemeester & wethouders of ambtenaren), tenzij hij die bevoegdheid heeft gedelegeerd aan het college of aan de burgemeester (ibidem).

Net als bij voortzetting van het gebruik van de naam, heeft er in Boxtel dus 'iemand' gedacht, gezegd of mondeling geregeld dat wapen en vlag moeten worden gecontinueerd. Dit wordt mede bevestigd door het gebruik van het wapen van de voormalige gemeente Liempde op het briefpapier van de dorpsraad van Liempde (zie bijgevoegde kopie). Ook daarvoor zal toch iemand de beslissing hebben genomen. In het geval Boxtel is dat in ieder geval niet de gemeenteraad. Het zich door Burgemeester & wethouders beroepen op het KB van 23 april 1919, artikel 2, waardoor het wapen van de voormalige gemeente Boxtel niet zou zijn vervallen en dit *ex lege* door de nieuwe gemeente *kan* worden gecontinueerd (zie brief), geeft precies de kern van het probleem aan.

Trekt men de gedachtengang van Burgemeester en wethouders van Boxtel door, dan zou een gemeentebestuur dus op basis van het Ministerieel besluit van 18 oktober 1977, artikel 4, *ex lege* de daarin genoemde kroon aan het wapen kunnen toevoegen, zonder daarvoor een nieuw KB nodig te hebben: aan elk wapen *kan* immers een kroon (...) worden toegevoegd!

De keuze ligt dus bij *de raad* van de nieuwe gemeente. In de praktijk wil dit zeggen dat er aan het al dan niet continueren van het wapen en in welke vorm een *raadsbesluit* ten grondslag dient te liggen.

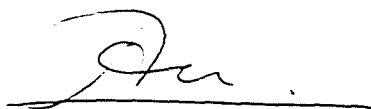
Diezelfde gedachtengang volgend, ligt het voor de hand dat dan voor het al dan niet continueren van de gemeentevlag eveneens een raadsbesluit is vereist.

Het is te betreuren dat de medewerkers van de Hoge Raad van Adel steeds weer van standpunt of idee veranderen, overigens om mij onbekende redenen. Dit komt de heraldiek niet ten goede en zal in de toekomst zeker ook de Hoge Raad zelf opbreken. Gemeenten, zoals Boxtel, die veelal slechts éénmaal met genoemd bureau vandoen hebben, zal dit echter niet opvallen.

Ik verwacht niet van jou om stelling te nemen voor de een of andere visie, maar verneem wel graag jouw zienswijze en interpretatie van dit 'knelpunt'. Mocht ik niet overal even duidelijk zijn of wil je aanvullende informatie, dan hoor ik dat graag van je.

Jouw reactie afwachtend.

Met vriendelijke groet,

Jan Melssen

se. un acte de
journal, 1237 :
très cassé). L. :
: un écu fascé
fr.-q. chargé de
encloses, cha-
oberti de Bora

1268, 79 : trois
liensis (C. de B).

illic, 1312-21 :
1) macles (Ibid.)

rabant, à Bréda,
out., du chef de
ois pals de vair ;
formée. Un filet
veer (B.).

, 13 vieux écus.
it *zeven oesellen*
nieer die
'ontfaen, 31 mai
fougère; b, un
: *Sigill' Henrici*

r de *Lenculen*,
-q. chargé d'une
... ple (ou bien :

, *Bijessen*, Clut et
ctes, comme éche-

rbie, dans son
même écu, mais
l'un semé de bil-
(Abb. d'Oriente.

bellan du roi et
mois, 1383 : une
: une chouette
segn de Boville
).

de Fr: trait,
le gueules chargée

publié par DOUET
Bouville: d'argent
neault d'or sur la

3 Louvain, 1393.
hef d'un macle et
tons d'un besant,
pil . . . *Godefridi*
).

Boxhoren (Gérard), religieux à Afflighem, 1438 :
parti; au 1er, coupé de . . . et de . . . (plains); à la
bordure engrêlée; au 2^d, parti-émancé, au lambel.
T. : un ange. L. : . . . *Gerardi Boxore mo*
(= *monachi*) (C. C. B., Acquits de Lille, l. 371).

— Daniel *Boxhoeren*, le jeune, échevin de Louvain,
1484 : de . . . à l'écuss. : plain, au chef plain; au
fr.-q., broch. sur cet écus. et chargé d'un écus.
plain et d'une bande broch, surchargée de trois
maillots. L. : *S Danielis Box . . . i . nioris scabini*
lo. (S. G.)

— (Hector), échevin de 1545, 6; *magister*, 1556, 7 :
même écu. L. : *S Hectoris Boxhore scabi lo* (S. G.)

Boxmeer (Hubert van), échevin de *Deijll* (Deil),
1546 : un lion et un semé de billettes Cq. cour.
C. : une tête et col de bouc. L. : *S' Hobel va Box-*
meer (Geld.) (voir **Bruinichs**, **Loix**, **Pue-**
linchs).

Boxtel *Mgr. Willame, sgr. de Boucstelle*, chev.,
chier et foiable du duc de Brabant, 1313 : deux
fascas, accompagnées de huit (3, 2!, 2, 1) merlettes.
L. : *Sigilom sekrete* (Duss., *Jul.-Berg*, N° 214)
(voir **Drongelen**, **Nieuwland**, **Steke**).

— (Guillaume, sgr. de), chev., 1318 : L. : s
viru W dn . . . Bocstele milit . . (C. C. B.).
= *nobilis viri*.

— Henri van *Bucstelle*, chev., se porte garant pour
son parent (*neve*) Godefroid de Heinsberg, sire de
Dalenbroke, chev., envers le duc Jean de Brabant,
als van der momborie van Dijest der kinderen heren
Thomaes, heren van Dijest, mijns lifs oems wilneer
was, 1351 : même écu, mais une étoile en cœur et
les merlettes rangées en orle. C. : un bonnet, chargé
au bas de trois . . . , rangés en fasce. L. : *S Hen-*
rici de Bocstele militis (Duss., *Jul.-Berg*), N° 540).

— Guillaume van *Boecstele*, chev., jadis prisonnier à
Bäsweiler, sous le sire de Perwez; i. t. : 655 mout.,
1374 : même écu que *Willame*, 1313. L. : *S Wil-*
helmi de Boexstel militis (B.).

— Jean *Proefstken van Boecstele*, jadis prisonnier à
Bäsweiler, sous sire Brijn van Crainhem; i. t. :
668 mout., 1374, 5, 6 : même écu, mais les merlettes
rangées en orle et un filet broch. L. : *S Iohis dci*
Proest d Boexstel (B.).

— Gérard van *Boecstele*, jadis prisonnier à Bäsweiler,
sous le sire de Diest; i. t. : 131 mout., 1374 :
même écu, avec filet (!). L. : *S Gerardi de Boerstel*
(B.).

Voici, d'après GELRE, les armes du *here van Bucstel*,
en Brabant : de gueules, à deux fascas, accompagnées
de huit merlettes, rangées en orle, le tout d'argent.
Le cq. d'or. C. : une tête et col de cygne de sable, semé
de feuilles de tilleul, renversées, sans tiges, d'argent,
becqué du même.

Braam, voir **Braem**.

Brabandere, voir **Brabantere**.

Brabant. Blanche de *Brebant*, femme de Jean de
Thouars, sire de Mennetou-sur-Cher, et dame de ce
lieu, *feme jadis de feu Jehain Bertaut, jadis seigneur*
de Malines, font un accord avec *Giles Bertaut, frere*
et hier dou dit feu Jehan Bertaut, au sujet du
douaire de Blanche, 1307 : parti; au 1er, un semé de
fleurs de lis; au fr.-q. au lion (**Thouars**); au 2^d,
un lion. L'écu surmonté d'un petit écu au lion et
accosté de deux autres petits écus, chacun écartelé
de . . . et de . . . (plains) (**Vierzon**). L. : . . . *ankie*
de Brebant dame de M. net . . . (Duss., *Jul.-*
Berg, N° 178).

A la fin du xive, ou au commencement du siècle suivant,
les descendants illégitimes des ducs de Brabant, pour
resserrer les liens qui les unissaient, résolurent de
conclure un traité d'alliance. Sur la convocation du
sire de Rotselaer, du sire de Wittem, de sire Jean van
den *Vene* et d'autres, une réunion des agnats eut lieu
à Tervueren. On y institua un conseil de six personnes
ayant pour mission de défendre les intérêts communs
et de faire rapport de leur gestion dans des réunions
périodiques. Furent désignés membres de ce conseil :
le sire de Rotselaer, le sire de Wittem, sire Jean van
den *Vene*, le sire de *Longsomp*, sire Segher van den
Heetvelde et sire Renier Goedeheere, alors receveur de
Brabant.

Quatre de ces *hoetsiede* (= *hoofdmannen*) et *berichters*,
à savoir : les sires de Wittem et de *Longsomp*, Jean
van den *Vene* et Seger van den Heetvelde, étant
venus à mourir avant que cette convention ne fût
consacrée par une charte, une nouvelle assemblée se
tint, à Tervueren, en 1403.

Outre les descendants naturels de la maison de Brabant,
y assista Guillaume de *Zeijn* (Sayn), sire de Rhode-
Sainte-Agathe, parent légitime des ducs. On reconsti-
tua le conseil par la nomination des suivants : ledit
Guillaume de Sayn, Jean, sire de Rotselaer, sire Henri
de la *Leck*, drossard de Brabant, sire Jean, sire de
Wittem, le sire de Wavre (1), sire Renier *Godeheere*,
actuellement prévôt de Maubeuge, sire Guillaume van
den Heetvelde et Jean de Ranst, en stipulant qu'en cas
de décès de l'un d'eux les survivants pourvoiraient à
son remplacement.

Le pacte rédigé, en cette circonstance, fut scellé par ces
huit personnages et quatre autres, à savoir : Gauthier
de Ranst, prévôt de Nivelles, Henri de Wittem, sire
de Beersel, Arnould de Jodoigne et sire Gérard de
Waenrode, sire de Binckom et de Glabbeek (cet acte,
daté de Tervueren, 1403, se trouve imprimé dans le
Codex diplom., joint, par WILLEMS, aux *Brabantsche*
Ijeesten, T. II, p. 707).

Voici comment HEELU (xiiie s.) blasonne les armes du
duc Jean Ier : « *Al dat die hertoge hadde an, | Wapen-*
roc, helm, ende britsiaren (ailettes ?), | *Dat hadde al*
telken van sire banieren. | . . . *Van sabel, metten leeuwe*
van goude. | *Dit teeken voerde hi al geheel : Sijn broe-*
der daer op dat palesteel, | *Ende die bare sijn oem*
bastaert (v. 4486-91). — D'après *Les Enfances Ogier*,
voici les armes de Thierry d'Ardenne : *Blanches*
estoient, si ot d'or . i . lion. | *Li premiers dux de Bra-*

(1) Probablement Robert de Spontin, fils de Guillaume
et de Marguerite, dame de Wavre, à moins que ce ne
fût son père, ledit Guillaume (comp. TAILLER et WAU-
TERS, *La Belg. anc. et mod.*, canton de Wavre, p. 23).

*Het wapenruitje van Johan de Hornes,
baron van Boxtel, midden 16de eeuw.
Kasteel van Heeswijk.*

*HET WAPEN VAN JOHAN DE HORNES,
BARON VAN BOKSTEL (1531/2-1606),*

door mr. dr. J. P. W. A. SMIT,

Oud-Rijksarchivaris in Noord-Brabant.

In de verzamelingen van het kasteel Heeswijk bevindt zich een gebrandschilderd vensterruitje met een wapenschild, dat van Johan de Hornes, van de tak Baucignies, die leefde van 1531/2 tot 1606, zijn zoon of zijn kleinzoon geweest kan zijn. De geschiedenis van hun woning, het kasteel Stapelen te Boxtel, levert geen voorkeur voor een van hen op¹⁾ en dus houd ik het op Johan. Bovendien beantwoordt de samenstelling van dit wapen het meest aan de bedoelingen van deze edelman uit het oude en aanzienlijke geslacht, welke hij bij de aanname er van moet gehad hebben, hetgeen ik door een engere bespreking er van hoop te kunnen verduidelijken.

De gebruikelijke beschrijving er van luidt als volgt: gevierendeeld, 1 en 4 van goud met drie rode posthorens, gebonden van zilver, gesteld 2 en 1; 2 zwart met een zilveren klimmen- den leeuw met gouden dierenkroon en rode klauwen en tong; 3 van hermelijn met een rode schuinbalk, beladen met drie gouden schelpen, schuinbalksgewijs gesteld.

Tegen deze wijze van beschrijven heb ik verschillende bedenkingen, welke ik de lezer, die in de zo zinvolle heraldiek belang stelt, duidelijk hoop te maken. Zij is een sleutel, die de wereld der middel-eeuwse gedachten en hare evolutie tot de tegenwoordige tijd verstaanbaar maakt. Uiteraard is deze sleutel een moderne en de moeilijkheid is daarin gelegen, dat zij nog gebrekkig in het oude slot past, terwijl de evolutie der heraldiek zelve naar mijn mening zeer achter gebleven en ook in een verkeerde richting geschied is.

Vóór hierop nader in te gaan, dien ik mijn werk over de Brabantse beelden en tekens van recht, waarvan nog slechts een deel dier evolutie en zelfs ternauwernood haar ontstaan

¹⁾ Zie het artikel van F. Ouwering in het geïllustreerd weekblad *Buiten*, jg. 1913. Vergelijk daarmee het artikel *Zestiende eeuws schilderij siert slotkapel van kasteel Stapelen in Brab.* *Dagblad* van 27(?) juni 1964. Dit schilderij met het wapenschild is vermoedelijk niet voor de kapel of voor de familie geschilderd, maar op onbekende datum tweedehands aangekocht en het wapen er op geschilderd.

benaderd zijn, in herinnering te brengen²⁾. In de zin van er van wees ik nog oudere en bredere mogelijkheden aan, waar tegenover staat, dat er een begin dient gemaakt te worden, hoezeer ik het bezwaar er van in zie en over zekere aarzeling mij moet heen zetten.

Thans echter mijn mening over de hier boven gegeven beschrijving. Gevierendeeld lijkt een duidelijke term, maar is het niet, want deze geeft slechts een stoffelijke verdeling van het schild aan, terwijl een symbolische bedoeld werd. Het is een fout van beginsel geweest, die gaandeweg de stoffelijke vorm boven de geestelijke zin stelde en tenslotte tot de ontkenning van de laatste kwam. Toen men in de jongste tijd weder oeg kreeg voor de laatste, heeft men ook het symbool verworpen en de gelijkenis er voor in de plaats gesteld. In beginsel heeft men de stof laten prevaleren en de heraldiek krachteloos gemaakt³⁾.

Om echter tot het vierendelen terug te keren, geeft de term kwartieren m.i. een betere zin weder. Het gaat niet om het vierendelen van een schild, maar om de samenvoeging van vier schilden binnen de omlijsting van een ander, want de symboliek dient boven het uiterlijk uit te gaan en te prevaleren.

Bij mijn weten was Richard van Cornwales de eerste, die

2) Dr. J. P. W. A. Smit. De Brabantse beelden en tekens van recht, 1ste en 2de deel (4de kwart 9de eeuw tot 1267). 's-Gravenhage Martinus Nijhoff. 1957.

3) In de gegeven omstandigheden komen de Franse heraldische termen mij de duidelijkste en beste voor. Dat te enigertijd door evolutie deze termen niet meer houdbaar zijn, wordt door mij niet uitgesloten geacht. Wat het tegenwoordige artikel aangaat, hecht ik waarde aan het handboek van Thomas de Rouck: „Den Nederlandtschen herault ofte tractaet van wapenen en politieken adel, in 1645 uitgegeven. Hij was raad van de stad Bergen op Zoom en overleed in 1660. Ofschoon een eeuw jonger dan Johan de Hornes, kan hij toch enigermate geacht worden als conservatief Brabanter met diens rechten en denkbeelden vertrouwd te zijn geweest. Wat de termen betreft, steunt hij bovendien op de nog conservatieve Engelsman Robert Glovers, auteur van een werk over de Engelse adel. Zie over De Rouck J. F. Foppens, Bibliotheca Belgica, in voce.

De heraldiek is in N.-Frankrijk ontstaan en de regels er van hebben van oudsher in Brabant en de Nederlanden gegolden. Mr. L. Ph. C. van den Bergh is in 1847 begonnen in zijne „Grondtrekken der Nederlandsche wapenkunde enkele termen te „VerHollandschen” en J. B. Rietstap heeft in zijn Handboek der Wapenkunde in 1856 dit streven voort gezet, dit motiverend als een bestrijding van de „wanstalligen smakeloozen taal der bastaardwoorden”. Hij moderniseerde opzettelijk en systematisch en wierp het kind met het badwater uit.

zijn wapen als tweede zoon van Jan zonder Land, koning van Engeland, met dat als Rooms Koning samenvoegde⁴⁾. Zodra hertog Jan I van Brabant na de vrede van 1289 formeel het hertogdom Limburg als een vermeerdering van zijn huisbezit verkregen had, voegde hij het schild van de hertog er van (heraldisch) links aan het zijne toe, verenigde beide in een groter en volgde in deze de Rooms Koning na⁵⁾. Die gedeelde schild is enige jaren later formeel door het gekwartileerde vervangen. Het is tot heden onbekend, welke de rechtsgrond hiervan geweest is, maar vermoedelijk betekende het de onverbreekbare samenvoeging van beide in de geest van de knoop⁶⁾.

Het samengestelde wapenschild van Johan de Hornes toont in de kwartieren 1 en 4 de zelfde schikking, zodat er m.i. geen reden is tot andere minder eenvoudige verklaring.

Thans echter de geschiedenis en verklaring van het 1ste (en 4de) kwartier van het wapenschild van Johan de Hornes⁷⁾, welke m.i. dienen als volgt beschreven te worden: van goud met een driehoren-teken van keel, gebonden van zilver⁸⁾. Zoals reeds vroeger door mij uiteen gezet werd⁹⁾, bestaat het schild uit een vereniging van een teken van email en een van vorm, welke in volume gelijk verdeeld zijn. De beide emails

4) Hij werd in 1209 geboren en werd in 1257 (tegen-)Rooms Koning. Zijn partij werd door hertog Jan I van Brabant aangehangen, omdat deze van hem het recht van geleide in Neder-Lotharingen verkregen had. De slag van Woeringen in 1286 was er het noodzakelijke gevolg van. Het wapen van Richard blijkt uit een gelijktijdig betrouwbaar handschrift.

5) Dit en ook het kwartieren blijken uit zijn munt, omdat daarbij onmiddellijk belang was. Het kwartieren van zijn schild, hoewel uit het Manessehandschrift af te leiden, blijkt eerst in het zegel van zijn kleinzoon Jan III. Vergelijk A. de Witte, Histoire monétaire des comtes de Louvain, ducs de Brabant et marquis du saint empire Romain. 1894.

6) Vergelijk het 16e eeuwse weduwekoord en de stock van de prijsband van de Latijnse Scholen. Zie mijn voordracht omtrent de laatste, gehouden bij de opening der tentoonstelling van prijsbanden der Fabribibliotheek in het Rijksmuseum Meermann-Westreenianum te 's-Gravenhage in 1964 en bij die gelegenheid uitgegeven.

7) Voor de geschiedenis der familie heb ik geraadpleegd F. V. Goethals, Histoire généalogisch de la maison de Hornes. 1848. Eigenlijk heet zij naar de oudste Van Huerne, ook wel Van Heunme of Van Hoorne, maar omdat Johan zich De Hornes noemt en schrijft, volg ik hem. Zie voor zijne handtekening Goethals, als boven. fac-similé de quelques signatures des comtes De Hornes sub 31.

8) Het verdient m.i. aanbeveling zo kort mogelijk te beschrijven en onderdelen, die vroeger zonder betekenis en in De Hornes' tijd normaal zijn, weg te laten.

9) Zie mijn studie De Brabantse beelden etc. in voce divies.

bekend is, ontleend aan dat van de bisschop van Luik. De term email komt mij beter dan kleur voor, omdat de eerste oorspronkelijk een bepaalde varieteit van rood, namelijk vermiljoen toonde, hoewel de mogelijkheid bestaat, dat Johan de Hornes hiervoor geen oog meer had ¹⁰⁾.

De geschiedenis der drie stukken, die tesamen het horenteken vormen, is naar mijn mening de volgende. De horen is noch aan de familie- noch aan de plaatsnaam van een van hare bezittingen, de heerlijkheid Horn ontleend ¹¹⁾, maar aan een banteken van volksrecht, dat de wettigheid van openbare vreemdingen van onroerend goed of zelfs van publieke rechtshandelingen waarborgde ¹²⁾. Daar is het familiewapen ¹³⁾ en zelfs het driehorenteken te jong voor. Het door dit stuk bedoelde recht is in de heerlijke rechtsspeer gekomen en de horen volgens een in de 13de eeuw algemeen gebruikelijke handelwijze verdrievoudigd ¹⁴⁾. De driehoekige vorm van het toenmalige schild kan tot de eigenaardige onderlinge stelling der stukken mede gewerkt hebben. Hoewel de beide banden der horens oorspronkelijk ritueel-rood waren ¹⁵⁾, zijn zij sedert de 14de eeuw, toen dit in vergetelheid geraakt was, van een afstekend email voorzien.

Het tweede kwartier van het wapenschild van Johan de Hornes, is dat der familie Van Gaesbeeck ¹⁶⁾, van wier stichter Godfried, zoon van hertog Hendrik I van Brabant, hij afstamde. Beatrix van Gaesbeeck uit het Huis Leuven, omstreeks 1329 overleden, vermaakte de baronie met het sterke kasteel, dat de grenzen van Brabant met Henegauwen en Vlaanderen dekte, aan haar neef Willem de Hornes. Deze maakte in 1342 testament en vermaakte Gaesbeeck aan zijn dochter Johanna, ge-

10) Zie als boven p. 139 seq.

11) Op beide mogelijkheden zinspeelt Goethals.

12) Zie mijn studie als boven p. 137 en 138 en mijn artikel De horen der familie Van Horne in De Brab. Leeuw jg. 3.

13) Zie mijn artikel Het wapen van Eindhoven in Bijdragen tot de studie van het Brabants Heem dl. Oud Eindhoven. Het type van het wapen is niet ouder dan de 13e eeuw en is in tegenspraak met de gepretendeerde ouderdom van het geslacht, hetgeen overigens aan zijn gezag niets af doet. Het is niet van Brabantse origine.

14) Zie mijn studie De Brab. beelden etc. p. 176 seq.

15) Zie mijn studie als boven p. 128 seq. en mijn artikel Het ruitvormig gearceerd in De Brabantse Leeuw jg. 3

16) Zie voor de genealogie der familie Van Gaesbeeck Ch. Butkens, Trophées de Brabant. Preuves I p. 221 seq., Goethals als boven en mijn studie De Brabantse tekens etc. p. 213.

huwd met Sweder van Abcoude, waardoor de baronie na haar dood in 1356 aan de familie Van Abcoude overging.

Echter verloor Jacob van Abcoude ingevolge confiscatie door Philips den Goede Gaesbeeck en verkocht zijn aanspraak aan zijn bloedverwant Jan de Hornes. Deze wist zich in het bezit te doen herstellen en verhief in 1435 de baronie vóór het Souvereine Leenhof van Brabant. Daarop ging Gaesbeeck uit de boedel van zijn zoon Philips aan diens oudsten zoon Arnoud over, wiens afstammeling de baronie aan de graaf van Egmond verkocht.

De tweede zoon van laatstgenoemde Philips de Hornes, Johan, die door boedelscheiding de Franse heerlijkheid Baucignies verkregen had en zodoende de stichter van de naar deze bezitting genoemde tak werd, huwde Adriana van Ranst, die haar zoon Philips de baronie van Boxtel aanbracht. Diens zoon Johan, die het thans besproken ruitje liet maken, bezat dus Gaesbeeck niet meer, maar wel Baucignies en Boxtel beide, waarvan de kwartieren echter daarin ontbreken. De naam Gaesbeeck was dus voor hem slechts een dierbare herinnering.

Het wapen van Godfried van Gaesbeeck is van een ander type en heeft een andere geschiedenis dan dat van Engelbert van Huerne, die volgens Butkens zijn tijdgenoot geweest zou zijn ¹⁷⁾. De emails staan feitelijk pas in de 14e eeuw vast, maar het is redelijk ze met die van zijn vader, hertog Hendrik I in verband te brengen. Echter vormt het divies van deze reeds een vraagstuk, dat ik vroeger door de onderstelling ener combinatie zilver-keel getracht heb op te lossen. Hertog Hendrik zou dus van zilver (wit) met de leeuw van keel gevoerd hebben, terwijl dat van Godfried van sabel d.i. zwart ¹⁸⁾ en zilver zou zijn ¹⁹⁾. Ook kan men van Godfried onderstellen, dat hij gebroken heeft m.a.w., dat hij zijn divies opzettelijk veranderd heeft, omdat hij uit het gezinsverband getreden en practisch genomen Gaesbeeck in vol bezit verkregen heeft. Het breken is in zijn tijd weliswaar reeds bekend ²⁰⁾, maar alsdan uiteraard

17) Zie mijn studie over het wapen van Eindhoven als boven. Feitelijk bestaat het eerst sedert het begin der 14e eeuw.

18) Sabel is de huid van een soort marter (sabeldier). Zie mijn werk De Brab. tekens etc. p. 133.

19) Feitelijk berust dit op een gegeven van Butkens en een gekleurde tekening in het wapenboek Gelre, omstreeks 1368-1400 geschreven.

20) Zie mijn studie De Brab. tekens etc. p. 199.

slechts door middel van verandering of toevoeging van stukken in het wapen vast te stellen.

Wat nu het stuk, de leeuw aangaat, was deze ten tijde van het aannemen er van door Hendrik I van Brabant in het laatste kwart der 12e eeuw zelfs nog geen teken, maar symbool van vorstelijke deugden, dapperheid, grootmoedigheid en ontzag afdwingend, alles niet in de ban van recht, maar van gevoel ja zelfs emotie²¹⁾. Ook is de leeuw van vreemde oorsprong en verraadt zijn stijl die van Arabisch-Siciliaans weefsels, waaraan zelfs de versiering van zijn hoofd ontleend is. Deze is in geen geval een kroon, maar naar het uiterlijk er van genoemd. Echter is het dier ook in Sicilië en wel uit Klein-Azië ingevoerd, waaraan zijn houding van ter zijde en bij voorkeur links gewend gezien, herinnert. Naar heraldisch gebruik heet dit rechts, want het schild behoort zich aan zijn drager aan te passen, die het op de borst en zichtbaar voor zijn mindere draagt, terwijl de leeuw aan diens rechterhand dienend gehoorzaamt, gelijk dit ook met de horen het geval is.

Behalve de versiering van het leeuwenhoofd, heeft het Westen ook de eigenaardige houding van het dier, want feitelijk staat het op één achterpoot en richt de blik naar boven, als klimmend uitgelegd. Ook heeft hij een hoofd en geen kop, want hij is een Aziatisch koninklijk stuk, in dit opzicht met de Romeinse adelaar en het Germaanse paard te vergelijken. Men heeft het klimmen uitgelegd als noodzakelijk volgend uit de driehoekige vorm van het 12-14de-eeuwse schild, hetgeen feitelijk bij het rechthoekig langwerpige met afgeronde voet van Johan de Hornes reeds lang zinloos was.

In het ruitje kan men opmerken, dat het email van de dierenkroon, oorspronkelijk uiteraard van zilver, en dat van klauwen en tong, vroeger niet opgemerkt, sedert de 14de eeuw min of meer belangrijk geworden is. Het zilver is zelfs in goud veranderd. Het is een verschijnsel van alle tijden, dat het bijkomstige aan het wezenlijke zelfs in die mate toegevoegd wordt, dat het eerste er door geschaad wordt.

Geheel anders van vorm en betekenis is het wapen van het derde kwartier van Johan's wapenschild, zijnde van hermelijn met een band van keel, beladen met drie bandsgewijs gestelde schelpen van goud. Het is dat van Marie de Sainte-Aldegonde-

21) Zie als boven in voce leeuw.

Noircarmes, zijn eerste echtgenote, en 27 Mei 1564 overleden²²⁾. Hare familie De Sainte-Aldegonde was er een uit Artois, waarvan de stamvader, gevestigd te St. Omer, in 1298 een Carthusier abdij Val-Sainte-Aldegonde, toegewijd aan een Henegauwse heilige uit de omtrek van Maubeuge, stichtte. De heerlijkheid ter plaatse behoorde in de 15e eeuw, althans sedert haar grootvader Philippe, hoofd der tak Noircarmes aan dezen, maar was in haar tijd in het bezit van haar broeder. Hoewel dus in het stamgoed niet meer gerechtigd, voerde zij de naam er van, een zaak van piëteit en saamhorigheid evenals het geval van haar echtgenoot ten opzichte van het wapen van Gaesbeek was.

Haar eigen wapenschild lijkt geheel uit de band gesprongen. De De Saint-Aldegonde's voerden van hermelijn met een kruis van keel, beladen met vijf rosen van goud en de Noircarmes' van goud met een band van sabel, beladen met drie schelpen van zilver, bandsgewijs gesteld²³⁾. Van dat van Marie De Sainte-Aldegonde-Noircarmes is echter, als gezegd, het veld van hermelijn met een band van keel, beladen met drie schelpen, bandsgewijs gesteld. Zij breekt dus het divies van het eerste en het stuk van het laatste, m.a.w. tweemaal, zowel met de familie De-Sainte-Aldegonde als met de Noircarmes'.

Het veld van dit schild is van hermelijn, d.w.z., dat het met de huidjes van deze wezelsoort, die des winters met uitzondering van het staarteinde wit worden, ruitsgewijs bespannen is²⁴⁾. Men ziet hier naast het volkse rood, dat in de heraldieke sfeer keel geworden is, en het rijke metaal, de derde soort schildbekleding, die onweerlegbaar de aard er van als in beginsel van dienstrecht bewijst. Als heerlijk banteken plegen de staartjes drievoudig versierd te worden.

Mede weerlegt dit de misvatting, dat de band uit de ridderlijke praktijk verklaard kan worden door hem een schuinbalk te noemen²⁵⁾. De aanleiding er toe ligt reeds in een ver verleden, zodra de ware betekenis van het stuk vergeten was en men een nieuwe verklaring zocht, die uiteraard in de adellijke

22) Zie voor Marie De Sainte Aldegonde, Goethals, Histoire etc. p. 322 en voor haar wapenschild het wapenkabinet van Maximiliaan de Hornes, alsmede dat van diens zoon Maximiliaan bij pag. 244 resp. 246.

23) Rietstap, Armorial général in voce De Saint-Aldegonde, resp. Noircarmes. 24) Smit, De Brab. tekens etc. p. 171 seq.

25) Rietstap, Handboek der wapenkunde p. 107 seq. Junus, Heraldiek p. 62. Smit, De Brab. tekens etc. p. 61.

spneer en deze ridderslijk getint paste. Men zag er tenminste een symbool in van een welgebouwd kasteel of van een belegeringswerktuig en eigenlijk betekende dit een analogie met de horizontale dwarsbalk, die ik faas noem. Over deze term, die reeds 13e-eeuws is, heb ik in mijn reeds meermalen geciteerd werk gesproken en meende, dat de gelijktijdige band een variant van de faas is ²⁵). Bovendien behoort het stuk, dat reeds in de laatste jaren der 12e eeuw bekend is, reeds door zijn naam in de gedachtengang van het vorstelijk feodaal gezag, zodat het voor versiering vatbaar is ²⁶).

Het schild is overigens door dit stuk verwant aan dat van Matthias II, hertog van Opper-Lotharingen, van 1225 ²⁷), met het enig verschil, dat diens band met zogenaamde alerions versierd is ²⁸). Feitelijk waren dit gereduceerde adelaars, keizerlijke insignia, gelijk op de mantel van Frederik II, waar mede weefsel of borduurwerk versierd werd. Het schild van Matthias was er mede bespannen en omdat tekens steeds ten opzichte van hun veld verticaal gericht zijn, is zodoende de bandsgewijze stelling te verklaren ²⁹). De schelpen der Noircarmes schijnen er varianten en aanvankelijk slechts ornament er van geweest te zijn. Het gouddraad er van gaat eigenlijk de wapenbeschrijving te boven, maar in dit schild kan men m.i. in deze tijd en dit geval er niet aan voorbij gaan ³⁰).

Het moet de aandacht trekken, waarom Johan de Hornes het schild zijner echtgenote als derde kwartier heeft aangenomen. Het beduidt een van medebezit, althans van beheer van hare goederen, de familienaam inbegrepen en is dus een zogenaamd alliantiewapen. De eenvoudigste vorm er van is het zogenaamd gedeelde schild, dat hier tot het gekwartileerde geëvolueerd is. Echter komt het mij voor, dat het voor hem bovenal een van verwachting in de politieke sfeer geweest is, hetgeen op bevredigende wijze met zijn levensloop overeen komt.

26) Smit, De tekens etc. p. 240 seq. 27) Als boven p. 233.

28) Als boven p. 233. De alerion is een kleine uitgespreide adelaar.

29) M.i. volgt hieruit, dat deze belading, die trouwens aan het bezaaien verwant is, met breken niet te maken heeft. Wellicht zijn de rozen, waarmee het kruis der De Saint-Aldegonde beladen is, op de zelfde wijze te verklaren en zouden zij dus kruisgewijs gesteld zijn. Het is echter niet te controleren, maar kruiswijs gestelde belading is bekend.

30) Het is hiermede gesteld als met de kroon, klauwen en tong van de leeuw der Van Gaesbeecken.

Johan de Hornes de Baucignies, baron van Boxtel, leefde in een veel bewogen tijd. Na het overlijden van zijn vader in 1542 werd René de Chàlon, prins van Oranje, zijn voogd, hetgeen voor een teken van voorbeschikking mag worden aangezien. Met Willem van Oranje werd hij aan het hof van Karel de Vde opgevoed en, meerderjarig geworden, verhieft hij op 8 Mei van genoemd jaar Boxtel vóór het Souverein Leenhof van Brabant. Maar als partijgenoot van de Zwijger tekende hij in 1566 in diens residentie Breda het Verbond der Edelen en werd lid der Brabantse Partij. Als gouverneur van Den Bosch deed hij 1 Juli 1579 daar de Unie van Utrecht afkondigen en men mag aannemen, dat hij deze ook voor hare Meyerij bedoeld heeft. Boxtel werd daarop door koning Philips II geconfisceerd en zijn oudste zoon Gerard verhieft de baronie nog bij zijn 's vaders leven op 5 Maart 1580 en behoorde later tot de hofhouding van diens schoonzoon aartshertog Albertus van Oostenrijk. Middelerwijl zwierf Johan, met schulden bezwaard, als balling rond, stierf te Utrecht 11 Nov. 1606 en moest niet te Boxtel als goed Rooms man, maar te Vianden, bezitting der Oranje's begraven worden.

Maar tijdens het leven van zijn gemalin Marie De Ste Aldegonde Noircarmes woonde hij van 1542 tot haar overlijden in 1564 in vrede en geluk op Stapelen en had zelfs geen reden om zijn zwager en politieke tegenstander uit de weg te gaan. Als blijkt van dat alles heeft hij het hier besproken wapenruitje voor zijn woonkamer laten maken.

Stapelen werd in 1817 gerechtelijk verkocht en kwam ten slotte aan Jan Hendrik Mahie uit Den Bosch, die het met het restant der heerlijke rechten in 1857 aan kocht. Het kasteel, dat in deerlijk verval was, werd vervolgens naar de toenmalige smaak gerestaureerd en bij die gelegenheid is het ruitje waarschijnlijk opgeruimd. Ter plaatse heeft het wapen van Mahie boven de slotpoort de schijn de enige herinnering aan hem te zijn ³¹), maar merkwaardiger en dieper van betekenis is naar mijn mening De Hornes' armzalig en verminkt wapenruitje in het kasteel van Heeswijk.

31) F. Ouwering in Buiten jg. 1913 p. 151.

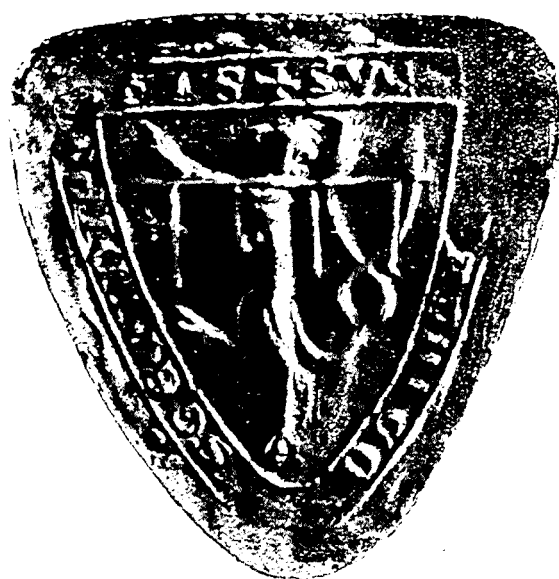

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Pl. CXLV.

Fig. 1. Waleran, comte de Deux-Ponts (*Zweibrücken*) (1305).

Fig. 2. Guillaume de Bronkhorst, seigneur de Batenburg (1317) (1).

Fig. 3. Noble homme Guillaume, seigneur de Boxtel, chevalier (1318).

(1) Le lambel brochant sur le lion est à cinq pendans. Compléter en conséquence la description de ce sceau.